

geteltségének azonban olyan nagy a morális ereje, hogy egyedül tőle kell várni az újjászületés elindítását és a művészet humánus küldetésébe vett bizalom újbóli felélesztését.

*Fordította: SEBŐK Zoltán*

*Lazar TRIFUNOVIĆ*

## TÖBB MINT FELSZÍNES SZÓRAKOZTATÁS

Kopeczky László: Használati utasítás a kockacukorhoz, Újvidék, Forum Könyvkiadó, 1983

„E könyvet éppen úgy kell olvasni, mint a többi hazai alkotást!« Megküiönböztetett szeretetei!” — olvashatjuk Kopeczky László három, azaz a szerző megfogalmazása szerint „két és fél” kisregényt tartalmazó kötetének hátiapján. A „használati utasítás” némileg tűnődni késztet: vajon a megküiönböztetett szereteten okvetlenül elnéző szeretetet kell-e értenünk? S ennek megfelelően csökkent mércét is egyben?

Vagy pedig fokozott szigorot — úgy is mondhatjuk, a szeretet számonkérését? Mert félreértés ne essék, szeretem Kopeczky írásait, mégpedig minden „miénk”-szemponttól eltekintve, keletkezési helyüktől függetlenül is. Egyszerűen erényeik, összetéveszthetetlenül egyéni hangjuk, sajátosan „kopeczkys” humoruk miatt. Az egyéni hang akkor is nyilvánvaló, ha a szerző írásait olvasva feltétlenül mások műveivel-hangjával kívánjuk összehasonlítani őket. Karinthy, Rejtő Jenő, Orkény István, de akár Marcel Aymé is eszünkbe juthat — még ha ezzel nem is kívánjuk azt állítani, hogy Kopeczky hangja a fenti alkotók stíluslemeiből örvöződőtt egyénivé. Kopeczky életszemlélete, hogy ne mondjuk világlátása, ugyanis mindenképpen eredeti és autentikus, úgyhogy éppen eredetisége sorolja az említett alkotók rokonsági körébe. Túl a valamennyiükre jellemző igényes, többé-kevésbé filozófikus mulattatás szándékán.

Más kérdés, hogy bármilyen szellemes legyen is egy vicc, igazán csak első ízben nevetünk rajta, ám ha másodszor halljuk, már inkább csak korábbi nevetésünk emléke rezdül meg bennünk. Hasonló a helyzet olyankor is, ha több viccből lesz egy, ha ti. kiismertük már egy bizonyos típusú humor törvényszerűségeit, úgyhogy annak minden verbális „gag”-je, még ha először is találkozunk vele, túlságosan is ismerősnek, ismétlésnek hat. Ezért merül fel végeredményben, hogy „szigorú szeretetünk” forrása egyebek mellett talán éppen ez a túlságos ismerőség, amiért is lehetségesnek látszik, hogy a könyvecske írásai olyan olvasó szemében, aki először ízleli meg Kopeczkyt, egészen másilyennek, sokkal frissebbnek

hatnak. Annyira talán, hogy nem is keres bennük holmi mélyebbnek számító mondanivalót, hanem egyszerűen átengedi magát a szórakozásnak.

Szerencsére azonban a fentiek, főleg a középső, *Főúri életem* című „fél” kisregényre vonatkoztatva látszanak csak igazán érvényesnek. Bizonyos csalódást is okozva az első után, de mivel az ezt követő írás ismét képes lesz valamennyire megbizsergetni humorérzékünket, a kötet anyagának csoportosítása végül is nemcsak szerencsésnek mondható, hanem éppen-séggel egyedül lehetségesnek. Tekintve hogy ez, a középső, valóban nélkülözi a szó valódi értelmében vett kisregény kritériumait, mivel voltaképpen Kopeczky szokványhumoreszkjeinek füzére csupán, amelyet mindössze a franciaországi vendéglősködés témája kapcsol össze többé-kevésbé mulatságos epizódssorrá. Ezért is szembetűnők benne az említett „kópés” kellékek. Mármint az olyanféle szójátékok, illetve logikai bukfencek, mint „Mindegyiknek külön-külön el kellett mondanom az életem, ab ovo(da)”, vagy „A sótartó mégiscsak fejest ugrik és elveszti porcelányságát”. Meg persze azért is, mert ezek az írások önmagukban sem mindig mondhatók egészként sziporkázónak, elsősorban a kellőképpen kibontakoztatható alapötletek hiánya folytán. Végso fokon azért, mert olvasásuk közben úgy érezzük, kellemes, de ismerős hullámokon hajózunk.

Ellentétben a két valódi kisregénnyel, a „*Fázol, öreganyám?*”, illetve a *Hajnalban indul a lift* című, leginkább talán komikus bűnügyi történetnek nevezhető írásokkal (a krimiparódia elnevezés nem a legmegfelelőbb), amelyeknek nem csupán „témájuk” van, hanem „szituációjuk” is, úgy-hogy már az alaphelyzetek bizarrsága folytán is a köznapi értelemben vett humornak a groteszk felé való túllépését kínálják a szerző számára — annál is inkább, mivel a fenti, önmagukban véve lejáratoznak tetsző, stíluselemek ehhez fegyverzetet is jelenthetnek. Eszköztárat egy lehetőséghez, amelyet azonban Kopeczky, noha látszólag könnyedén és magabiztosan bánik vele, mégiscsak részben aknáz ki. Annak folytán talán, hogy, noha szituációi a maguk abszurdításában akár „filozófikus méretűnek” is mondhatók, mégsem tudja igazán filozofikussá tenni őket, önmagukon túl is emelni, valóságos mondanivalóval felruházni. Lehetséges, hogy azért, mert ez a mondanivaló alap gondolatként sem fogalmazódott meg benne igazán, ám meglehet, azért, mert, nem merve megterhelni vele szövegét, annyira elrejtí előlünk, hogy, bár olvasás közben ott sejtjük valahol, végül mégis kételkedünk létezésében.

Elsősorban a kétségtelenül legjobb írásra, a „*Fázol, öreganyám?*”-ra vonatkozik ez, ahol pedig egy ilyen „elmélyítő” mondanivaló két vonalon is kísért. Az egyik maga az alapötlet, a mélyhűtőben talált halott öregasszony jelképesen is jeges magánya, a körülötte lévő borzongóbotladozó közönyével, a másik viszont az elbeszélő hősobrász volta, amely a maradandóságot hasztalanul hajszoló művészmagány és művészkudarac érzetét kelti, aligha függetlenül a tájunk kínálta sivár lehetőségektől, amiért is ez a mozzanat a maga nemében akár releváns is lehetne —

amennyiben nem csupán a főtéma háttereként létezne, hanem szerveesebben kapcsolódhatna hozzá. De maga a burleszkszerű cselekmény is sok szempontból önmagáért létezőnek tetszik és csupán egyes mozzanatai sejtetnek mégis bizonyos mélyebb mondanivalót. Mint például a színész Kaponyai rövid gyászbeszéde a végre nyughelyére kerülő koporsó fölött: „Gyászoló társaim . . . Valaki eltávozott ismét. Nincs rá mód, hogy viszatartsuk. Tán nem is akarna maradni . . . Honnan jött? Hová megy? Nem mondták neki . . . Mások akaratából született, saját akaratából meg akart halni százszor. De csak most sikerült neki, amikor már félni kezdett a haláltól . . . Mit csinált ezen a földön? Amit mások akartak. Mit szeretett volna? Azt, ha lett volna saját akarata . . . Pusztából emberek közé vágyott. Emberek közt magányos volt. Míg szép volt, sokan szerették, s ahogyan megöregedett, önmagától is elfordult. Istent hallomásból ismerte. A Rosszat személyesen. Mindent megmagyaráztak neki, csak a lényegét nem.” Ezek a sorok ugyanis, fanyarul aforisztikus tömörségükkel, egyenesen romeklésnek látszanak, ám ugyanakkor olyan mondanivaló kicsúcsosodásának hatnak, amely valahogy nincs annyira jelen a műben, hogy igazán meg is támaszthatná őket, megindokolná elhangzásukat. Úgyhogy talán azt is mondhatjuk, hogy olyasmi csendül itt ki, amit főleg az idézett, kicsit önmagukban lebegő sorok miatt sejtünk csak, anélkül, hogy azt a részben bűnözőkből, részben bohém művészekből álló regénybeli társaság ügyesen megkomponált, holttesttől szabadulni igyekező odüsszeiája is kifejezné valamiképpen. Bár ha meggondoljuk, ez is művészet: pusztán néhány sor által kelteni a mélyebb mondanivaló illúzióját. Arra készítetni az olvasót, hogy keresni kezdje. Mert ez a fogás akár azért is kárpótolhat bennünket, hogy nem találjuk meg — legalábbis a sejtés szintjén túl. Akárcsak a másik kisregény, a *Hajnalban indul a lift* esetében, ahol a szerzőnek egy különösen is súlyos banalitás-tehertételt, „a végzetes nő bűnbesodró hatalmát” kell ellensúlyoznia, s ahol ezt a látzatmélységet a befejezés teremti meg: azzal, hogy végül maga a főszereplő is áldozata lesz a történeten végigvonuló fojtogató-sorozatnak, vagyis kiderül, hogy mindvégig halottként mesélt. Ezzel sikerül ugyanis a végtetekig fokoznia a szerzőnek története abszurditását: ismét csak bűvészmutatvánnyal keltve annak látszatát, aminek ott kellene lennie az abszurditás mögött. Mintegy a sejtetéssel hiányérzetet is keltve végeredményben.

Ezért mondhatjuk összegezőképp: Kopeczky kötete úgy képviseli a szórakoztató irodalmat — aminek tájunkon egyébként híjával vagyunk, — hogy mégsem felszínes szórakoztatás. Meghaladva az egyik szintet, anélkül, hogy a másikat is el tudná érni. Pedig az utóbbi lehetőségei is benne rejlenek.

VARGA Zoltán